

Recenzja

dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego
dr Małgorzaty KAMIŃSKIEJ

- ze szczególnym uwzględnieniem istotnej aktywności naukowej Habilitantki oraz cyklu publikacji składających się na projekt habilitacyjny pt.

Potencjał współpracy i uczenia się nauczycieli w środowisku zawodowym nauczycieli w perspektywie społeczno-kulturowej

Recenzja przygotowana dla
Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego

Uwagi ogólne o Kandydatce i Jej osiągnięciach

Pani dr Małgorzata Kamińska (ur. 28 czerwca 1965 r. w Kielcach) jest absolwentką studiów pedagogicznych na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego z roku 1994.

Droga zawodowa Habilitantki związana jest z Szkołą Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku (zatrudnienie od roku 1997 do dnia dzisiejszego, lata 1997-2014 na stanowisku wykładowcy, od roku 2014 do dnia obecnego na stanowisku adiunkta na Wydziale Pedagogicznym) oraz z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Płocku (zatrudnienie w latach 2006-2014, w tym w latach 2003-2006 na stanowisku wykładowcy, w latach 2006-2014 na stanowisku starszego wykładowcy w Instytucie Pedagogiki).

W trakcie pracy na stanowisku wykładowcy w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku przygotowywała rozprawę doktorską na temat „Człowiek w sytuacji innowacyjnej na przykładzie postaw i zachowań nauczycieli wobec reformy systemu edukacji w Polsce” pod kierunkiem prof. dra hab. Romana Schulza. Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki został Jej nadany uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 5 czerwca 2001 roku. Recenzentami w Jej przewodzie byli dr hab. Tadeusz Lewowicki i prof. dr hab. Eugenia Anna Wesołowska.

Habilitantka po uzyskaniu stopnia doktora dbała o podnoszenie swoich kwalifikacji poprzez ukończenie studiów podyplomowych, uczestniczenie w konferencjach szkoleniowych i w różnego rodzaju kursach (zob. Załącznik nr 2, strona 26). I tak, dr Małgorzata Kamińska

ukończyła w roku 2013 studia podyplomowe „Menedżer projektu badawczo-rozwojowego” w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu, zaś w roku 2014 studia „Resocjalizacja i profilaktyka społeczna” w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku.

Po uzyskaniu stopnia doktora na dorobek publikacyjny dr Małgorzaty Kamińskiej składa się w sumie 70 publikacji, wśród których, zgodnie z przedłożonym przez Habilitantkę zestawieniem liczbowym osiągnięć naukowobadawczych w tabeli nr 1 zamieszczonej w „Wykazie opublikowanych prac naukowych oraz informacji o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki (Załącznik 2, s. 26), znajdują się:

- 2 artykuły opublikowane w czasopiśmie znajdujących się na liście ERIH;
- 2 monografie autorskie, w tym jedna to opublikowana rozprawa doktorska,
- 1 monografia wieloautorska (pod redakcją),
- 8 monografii wieloautorskich (pod współredakcją),
- 18 artykułów opublikowanych w czasopiśmie, w tym 5 w języku obcym, z czego 4 w czasopiśmie zagranicznych,
- 39 artykułów w monografiach wieloautorskich, w tym 4 wydane za granicą.

Od strony ilościowej jest to dorobek duży. Został wypracowany w latach 2002-2019. Analiza dorobku pokazuje, że tylko 8 artykułów Habilitantki zostało opublikowanych w krajowych czasopiśmie recenzowanych i punktowanych lub w czasopiśmie zagranicznych. Habilitantka publikowała między innymi w takich czasopiśmie, jak: „Edukacja Dorosłych” (1 artykuł), „Journal of Modern Science” - czasopismo WSGE (2 artykuły), „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” (1 artykuł), czy „The Modern Higher Education Review” – czasopismo wydawane na Uniwersytecie Kijowskim Borysa Hrinchenki (2 artykuły). Natomiast, aż 10 publikacji Habilitantki (w tym 3 publikacje, które nie mogą być uznane za artykuły naukowe o czym piszę poniżej – 1 sprawozdanie z konferencji i 2 recenzje książek) ukazało się w czasopiśmie o charakterze lokalnym: „Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Pedagogika” (czasopismo ukazywało się w latach 2002-2009) oraz „Edukacja Otwarta” (czasopismo Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku).

W podanym przez Habilitantkę wykazie mamy pewne nieścisłości. Otóż, problematycznym jest potraktowanie recenzji książki D. Urbaniak-Zajac, E. Kos „Badania jakościowe w pedagogice. Wywiad narracyjny i obiektywna humanistyka” (Warszawa 2013) jako oryginalnej publikacji naukowej o charakterze artykułu naukowego. Recenzja ta została opublikowana przez Habilitantkę w tomie 21 „Rocznika Andragogicznego”, który ukazał się w

roku 2014. Recenzja ta nie dość, że została potraktowana jako publikacja naukowa, to jeszcze została zakwalifikowana jak publikacja, która ukazała się w czasopiśmie znajdującym się na liście ERIH (zob. strona 3, Załącznik 2). Tymczasem zgodnie z oceną parametryczną czasopism za rok 2014 (czas opublikowania recenzji) Rocznik Andragogiczny znajdował się na liście B MNiSW, na liście czasopism nieposiadających współczynnika wpływu Impact Factor, i otrzymał 8 punktów (zob. Komunikat MNiSW z dnia 31 grudnia 2014 r. w sprawie wykazu czasopism naukowych wraz z liczbą punktów przyznawanych za publikacje w tych czasopiśmie wraz z załącznikami). Dość podobną sytuację mamy z 3 innymi publikacjami (zob. Załącznik nr 2 strony 4-5). Chodzi mi mianowicie o publikację, która jest Sprawozdaniem z IX Ogólnopolskiego Zjazdu Pedagogicznego (ukazała się ona w czasopiśmie „Edukacja Otwarta” 2016, nr 2) oraz o publikacje, które są recenzjami 2 następujących książek: „Przywództwo edukacyjne – współczesne wyzwania” (red. S. M. Kwiatkowski, J. Madalińska-Michalak) oraz „Nauczyciele. Programowe (nie)przygotowanie (red. B. D. Gołębiak, H. Kwiatkowska). Trudno te 3 wskazane przeze mnie publikacje zaliczyć do publikacji naukowych o charakterze oryginalnego artykułu naukowego.

Habilitantka, jak sama pisze w Autoreferacie, ma duże doświadczenie w pracy w szkole, zarówno na stanowisku nauczyciela, jak i dyrektora szkoły na różnych szczeblach edukacji – w szkole podstawowej, gimnazjum, liceum. Praca w szkole pozwoliła Jej na poznawanie pracy nauczycieli i ich zachowania, „niejako ‘od wewnątrz’, ‘zza kulis’ będąc bezpośrednim obserwatorem i uczestnikiem szkolnej codzienności” (Autoreferat, s. 3). Zainteresowania szkołą, nauczycielem znalazły swoje odbicie w przedłożonym do oceny, jako podstawowe osiągnięcie naukowe, cyklu publikacji „Potencjał współpracy i uczenia się w środowisku zawodowym nauczycieli w perspektywie społeczno-kulturowej”. Na cykl ten składa się w sumie 11 publikacji Habilitantki. Wśród nich znajdują się: 1 monografia autorska, 2 artykuły w czasopiśmie naukowych, 7 rozpraw opublikowanych w recenzowanych pracach zwartych i 1 praca współredagowana. Publikacje te powstały w latach 2010-2019.

Celem tego cyklu jest „ukazanie potencjału współpracy i uczenia się w środowisku zawodowym nauczycieli w perspektywie społeczno-kulturowej” (Autoreferat, s. 4). W cyklu tym Habilitantka traktuje współpracę i uczenie się jako „kategorie budujące pojęcie potencjału społecznego oraz kategorie strukturalne, wpisujące się w koncepcję kultury szkoły jako organizacji uczącej się” (tamże), przy czym potencjał społeczny jest rozumiany przez Habilitantkę jako „niematerialne zasoby zaangażowania, zaufania, normy wzajemności i sieci

powiązań osobowych, które umożliwiają współpracę i wymianę wiedzy w danej zbiorowości” (tamże).

W cyklu tym szczególne miejsce zajmuje monografia zatytułowana: „Współpraca i uczenie się nauczycieli w kulturze organizacyjnej szkoły. Studium teoretyczno-empiryczne” (Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2019, ss. 335), w której zaprezentowane i omówione są zasadnicze wyniki badań przeprowadzonych przez Autorkę wśród nauczycieli i dyrektorów szkół pracujących na terenie województwa mazowieckiego (w powiecie plockim, gostyńskim sierpeckim i w samym Płocku). Badania zostały przeprowadzone w roku 2015.

Struktura przedłożonej do oceny monografii jest charakterystyczna dla prac teoretyczno-empirycznych. Tworzą ją aż 9 rozdziałów, z czego trzy pierwsze poświęcone są problematyce pracy w świetle przeglądu literatury przedmiotu, rozdział kolejny (rozdział czwarty) ukazuje założenia metodologiczne badań własnych, zaś pięć kolejnych rozdziałów poświęconych jest ukazaniu wyników badań. Do książki załączono Wstęp, Zakończenie, obszerną bibliografię, spis tabel i spis wykresów oraz narzędzia badawcze.

Rozdziały 1-3 odnoszą się w zasadniczej mierze do trzech kategorii, które autorka zawarła w tytule książki, a mianowicie współpracy, uczenia się nauczycieli i kultury organizacyjnej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na kwestię zespołów nauczycielskich, współpracy zespołowej w szkole oraz uczenia się nauczycieli we współpracy w zespołach i zespołowego uczenia się nauczycieli we współpracy.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym: „Teoretyczne podstawy współpracy w kulturze organizacji”, Autorka rozpoczyna rozważania od przybliżenia jednego z zasadniczych pojęć dla pracy, jakim jest pojęcie kultury. Tytuł podrozdziału „Interpretacja pojęcia kultury – przegląd wybranych stanowisk” zapowiada, że Czytelnik uzyska przyjęty przez Autorkę monografii sposób odczytania znaczenia pojęcia kultura na podstawie analizy wybranych przez Nią stanowisk obecnych w literaturze przedmiotu. I faktycznie w podrozdziale tym prezentowane są różne podejścia do tego pojęcia – podejścia, które wpisały się na stałe w obszar nauk o wychowaniu, socjologii, psychologii czy antropologii. Niestety brakuje w tej części pracy uzasadnienia dla dokonanego przeglądu. Nie wiemy co leżało u jego podstaw, czy było to kryterium czasu i uznawalności przywoływanych prac w nauce w ogóle, czy też jakieś inne kryterium. Przedstawiony przegląd wybranych – nie tyle stanowisk (jak zapowiada tytuł tego podrozdziału), co – definicji wprowadza Czytelnika w obszar poruszanych zagadnień. Jednak, nie może on usatysfakcjonować Czytelnika, gdyż z jednej strony jest wyrywkowy, niepełny; z drugiej zaś strony nie przyczynia się on do przyjęcia na potrzeby pracy określonej

definicji kultury, czy też zaproponowania przez Habilitantkę własnej definicji kultury. Fragment ten ma raczej charakter sprawozdawczy. W następnych podrozdziałach: „Kultura organizacji” i „Typy kultur organizacyjnych” Autorka sięga głównie do prac z zakresu nauk o zarządzaniu, w tym do niezwykle pomocnej dla Autorki publikacji, jaką jest monografia „Kultura organizacyjna” Czesława Sikorskiego, która ukazała się w roku 2006 nakładem Wydawnictwa C.H. Beck. Habilitantka wykorzystuje na potrzeby badań własnych model kultury organizacyjnej zaproponowany przez Cz. Sikorskiego. W modelu tym wyróżnić można 3 zasadnicze elementy: wzory myślenia, wzory zachowań oraz symbole. Autorka przywołuje w swoich rozważaniach także pracę Józefa Pająka z roku 1996 „Kultura organizacyjna w oświacie. Teoria – praktyka – stymulacja”, twierdząc, że autor ten poszerza sposób rozumienia pojęcia kultury organizacyjnej w stosunku do tego, co zaoferował Cz. Sikorski. Poszerzenie to dotyczy źródeł tworzenia i utrwalania kultury¹. Rozdział pierwszy zamykają rozważania nad kulturowym i społecznym sensie współpracy oraz uwarunkowaniami współpracy. Rozważania te stanowią dobre wprowadzenie do dociekań poświęconych zasadniczej problematyce pracy, jaką jest współpraca i uczenie się nauczycieli w kulturze organizacyjnej szkoły.

Rozdziały drugi i trzeci pracy, dotyczące w dużej mierze problemów pedeutologicznych i problemów odnoszących się do szkoły, świadczą o daleko idącej znajomości podejmowanych przez Habilitantkę tematów oraz o umiejętności dobrego wykorzystania uznanych w środowisku naukowym za ważne koncepcje na potrzeby konstruowania założeń teoretycznych i metodologicznych badań własnych. Są to dobrze napisane rozdziały. Ich zawartość merytoryczna pokazuje, że dr Małgorzata Kamińska przeprowadziła dogłębne studia literaturowe i ma na tej podstawie własne przemyślenia dotyczące współpracy nauczycieli, umiejscowieniu tej współpracy w ich środowisku pracy, jakim jest szkoła i panującej w niej kulturze postrzeganej poprzez pryzmat organizacji uczącej się. Habilitantka potrafi korzystać z dorobku różnych nauk i prezentuje interdyscyplinarne podejście do poruszanego przez siebie problemu. Podejście to umożliwia szerokie spojrzenie na podejmowaną przez Nią problematykę.

Habilitantka skupia swoje analizy w zasadniczej mierze na współpracy zespołowej nauczycieli, ukazując zarówno badania nad tym rodzajem współpracy, podstawy prawne pracy nauczycieli w zespołach, jak i organizację współpracy zespołowej nauczycieli, działalność

¹ Niewątpliwie propozycja J. Pająka może być postrzegana jako szersza niż propozycja Cz. Sikorskiego. Jednak czas tworzenia prac tych autorów był różny, gdyż Sikorski wydał swoją książkę o 10 lat później niż Pająk, zatem to raczej Sikorski proponuje inny, węższy sposób rozumienia kultury organizacyjnej w stosunku do J. Pająka, niż Pająk poszerza sposób rozumienia tego pojęcia.

zespołów nauczycielskich w praktyce edukacyjnej, inhibitory współpracy oraz zespołowe uczenie się nauczycieli we współpracy. Na potrzeby prowadzonych analiz odwołuje się za Urszulą Dernowską i Aleksandrą Tłuściak-Deliowską (zob. monografia „Kultura szkoły. Studium teoretyczno-empiryczne, Kraków 2015) do zaproponowanego przez La Tefy Shoen i Charlesa Teddliego modelu kultury szkoły, nazwanego przez autorów: *Comprehensive Model of School Culture*. Habilitantka za ważne dla badań własnych uznaje wykorzystanie jednego z wymiarów tego modelu, a mianowicie wymiaru, jakim jest orientacja zawodowa, a wraz z nią „działania i postawy związane z nauczycielskim profesjonalizmem” (s. 40), przejawiające się nastawieniu nauczycieli na rozwój własny i rozwój uczniów (s. 41). Dr Małgorzata Kamińska kierując się podejściem wskazanych wyżej autorów, wykorzystała także na potrzeby swojej pracy klasyczną już koncepcję organizacji uczącej się amerykańskiego teoretyka zarządzania Petera Senge przedstawioną w książce „Piąta dyscyplina” (wyd. polskie, Kraków 1998), a wraz z tym podejściem zarówno systemowe, jak i jednostkowe do tego, co dzieje się w zespołach ludzkich działających i współpracujących w organizacjach, zwanych organizacjami uczącymi się. Autorka umiejętnie także odwołuje się do własnych wyników badań, poświęconych chociażby potencjałowi społecznemu nauczycieli, które opublikowała we wcześniejszych swoich pracach zawartych w przedłożonym do oceny cyklu publikacji.

Treści rozdziałów 1, 2 i 3 są właściwie osadzone w teorii. Na podkreślenie zasługuje bardzo umiejętne wykorzystanie bogatej literatury przedmiotu – liczne cytaty i odwołania oraz formułowane na ich podstawie komentarze świadczą o wysokich kompetencjach merytorycznych i metodologicznych Autorki. Autorka dowodzi, że dysponuje pogłębioną wiedzą literaturową. Przy czym, zdarza się jej, zupełnie niepotrzebnie, popełnianie błędów, jakim jest przywoływanie „z drugiej ręki” autorów, zwłaszcza autorów prac anglojęzycznych. Z pewnością w książce warto byłoby także zadbać o aktualność przedstawianych danych, co ma szczególne znaczenie w odniesieniu do prawnych przesłanek współpracy zespołowej nauczycieli (zob. podrozdział 2.4 rozdziału 2). Książka ukazała się w roku 2019, zatem przedstawione przesłanki prawne z roku na przykład 2010, czy 2013 są niewystarczające. Zrozumiałe, że Autorka pracy miałaby kłopoty w przywołaniu Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (DzU 2019, poz. 502). Niemniej jednak, należałoby z pewnością wspomnieć w pracy o Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (DzU 2017, poz. 649), w którym jest mowa o powoływaniu zespołów nauczycieli przez dyrektora szkoły (§ 4.

1.), czy też o sposobach organizacji i pracy zespołów (§ 4. 2 i § 4. 3).

W rozdziale czwartym „Metodologiczne podstawy badań” Habilitantka w dość wyczerpujący sposób prezentuje autorską koncepcję badawczą. Autorka w pierwszej kolejności ukazuje koncepcję teoretyczną swoich badań, omawia przedmiot, cel badań, problemy badawcze oraz hipotezy. Następnie omawia metody, techniki i narzędzia badawcze oraz teren, organizację badań i dobór próby do badań.

Problem główny dotyczący diagnozy współpracy i uczenia się nauczycieli w zespołach nauczycielskich oraz uczenia się nauczycieli w zależności od cech statusu społeczno-zawodowego został przedstawiony w postaci kilku pytań (s. 114), a następnie uległ uszczegółowieniu w postaci 6 zasadniczych pytań dotyczących przekonań nauczycieli o współpracy w zespołach nauczycielskich, znaczenia norm formalnoprawnych i organizacyjnych we współpracy nauczycieli, przejawów współpracy w zespołach nauczycielskich, zespołowego uczenia się nauczycieli, przejawów zespołowego uczenia się nauczycieli oraz związków między zmiennymi (s. 114-117). Z pewnością dla większej czytelności i poprawności metodologicznej warto byłoby problem główny przedstawić w postaci jednego pytania wiodącego dla pracy.

Dokonany dobór metod i technik badawczych wynikał z przyjętej strategii badawczej – ilościowej z zastosowaniem metody sondażowej oraz strategii jakościowej z zastosowaniem wywiadu. Nie budzi on zastrzeżeń – podobnie jak przedstawione sposoby analizy zebranych danych (s. 119-120) oraz dobór próby i jej charakterystyka (s. 121-127). Na uwagę zasługują skonstruowane na potrzeby badań dwa autorskie narzędzia badawcze: kwestionariusz ankiety i kwestionariusz wywiadu (zob. Aneks, s. 299-316). Kwestionariusz ankiety zatytułowany: „Współpraca zespołowa i uczenie się nauczycieli w mojej szkole” jest silnie rozbudowanym narzędziem badawczym, który pozwolił na zebranie ważnych dla analiz danych od nauczycieli. Dla poszerzenia oglądu badanego zjawiska współpracy i wzajemnego uczenia się nauczycieli Habilitantka przeprowadziła także wywiady skoncentrowane na problemie z dyrektorami szkół.

Analiza tego rozdziału zwraca uwagę także na pewne nieścisłości, które mają nie tylko charakter redakcyjny – przedstawienie problematyki zmiennych w podrozdziale 4.3. pod tytułem: „Problemy badawcze i hipotezy robocze” (zob. s. 114-115), ale i merytoryczny. Jeśli już w badaniach sondażowych stosujemy zmienne, to należałoby przedstawić uzasadnienie dla tego kroku w postępowaniu badawczym i poświęcić owym zmiennym osobną uwagę z ich wyróżnieniem i opisaniem w postaci ich operacjonalizacji. Dla czytelności prowadzonych badań model powiązań między zmiennymi byłby niezbędny. Niestety nie mamy tego w recenzowanej

pracy i należy to potraktować jako uchybienie.

Zastanawiające jest także postępowanie Autorki pracy w zakresie przyjętych na potrzeby pracy hipotez, które to zostały sformułowane wyłącznie w powiązaniu z pytaniem szczegółowym: „Czy opinie nauczycieli o współpracy i wzajemnym uczeniu się są różnicowane przez wybrane cechy statusu społeczno-zawodowego (płeć, miejsce i środowisko pracy, stopień awansu zawodowego)?” (s. 115). Tego rodzaju decyzja badawcza także domaga się uzasadnienia. Niestety Czytelnik nie znajdzie tego uzasadnienia w pracy.

Niemniej jednak, pomimo wskazanych uchybień, już sama analiza przedstawionej przez Autorkę problematyki badawczej pokazuje, z jak złożoną materią Autorka postanowiła się zmierzyć. I jak dowodzi dalsza część książki – rozdziały 5 - 9 – z sukcesem. W tej części pracy znajdujemy odpowiedzi na pytania, skierowane do nauczycieli i dyrektorów szkół, dotyczące między innymi tego, jaki jest stosunek nauczycieli do zjawiska kultury pracy ‘za zamkniętymi drzwiami? Jakie nauczyciele i dyrektorzy widzą pozytywne i negatywne strony współpracy? Jak oceniają jakość tej współpracy w wymiarze osobowym i instytucjonalnym? Jakie czynniki, według nauczycieli, wspomagają współpracę zespołową, a jakie utrudniają? Jaki jest poziom spełnienia wymagań nadzoru pedagogicznego w obszarze współpracy? Jaką rolę odgrywają normy regulujące pracę szkoły w zespołowym współdziałaniu nauczycieli? Czy wspomagają współpracę? Które zasady organizacyjne są najczęściej uwzględniane w zespołach nauczycielskich? Czy liczebność zespołów jest optymalna i potencjalnie sprzyja efektywnej współpracy? Jak przebiega współpraca w zespołach i czy sposoby działania w zespołach są adekwatne do deklarowanych sposobów myślenia o współpracy? Jak kształtuje się stosunek nauczycieli do zespołowego uczenia się? Jakie są przejawy wzajemnego uczenia się w zespołach nauczycielskich? Habilitantka dowiodła, że potrafi nie tylko dokonywać syntez uzyskanych wyników w oparciu o rzetelne analizy statystyczne i umiejętnie wzbogacać te syntezы wypowiedziami nauczycieli i dyrektorów szkół, ale także interpretować uzyskane wyniki badań w pogłębiony sposób. Rozdziały 5- 9 prezentujące wyniki badań należą do najciekawszych w książce i czyta się je z dużym zainteresowaniem. Z pewnością mają one wiele walorów poznawczych i pozwalają na głębsze przyjrzenie się problematyce współpracy i uczenia się nauczycieli w kontekście szkoły postrzeganej jako organizacja ucząca się.

Na podstawie uzyskanych wyników badań Habilitantka w Zakończeniu pracy (s. 287-297) dokonuje uogólnienia tych wyników oraz formułuje bardzo ciekawe, dobrze uargumentowane wnioski w odniesieniu do praktyki edukacyjnej w obszarze współpracy i wzajemnego uczenia się nauczycieli.

Reasumując, omawianą monografię oceniam, z naukowego punktu widzenia, wysoko – podobnie jak Panowie Profesorowie Jacek Piekarski i Wojciech Sroczyński, którzy byli jej recenzentami wydawniczymi.

Podjęmowana przez Habilitantkę problematyka znalazła swoje odzwierciedlenie w artykułach i rozprawach zamieszczonych w pracach zwartych, wpisujących się w przedłożony do oceny cykl publikacji. Przejdę teraz do ich oceny, koncentrując uwagę na wskazaniu, w nawiasach, oryginalnych i istotnych dla pedagogiki treści.

1. *Edukacja obywatelska w cenie – czyli jak wspierać proces demokratyzacji i rozwój kapitału społecznego* [w:] *Demokratyczne ścieżki edukacji*, red. M. Kamińska-Juckiewicz, I. Tomaszewska, Płock 2010, s. 77-86 (analiza wymagań w podstawie programowej kształcenia ogólnego z zakresu edukacji obywatelskiej; postawienie i rozwinięcie tezy dotyczącej edukacji obywatelskiej w szkole – edukacja obywatelska jako wyzwanie edukacyjne dla nauczycieli).
2. *Rekonstrukcja koncepcji sił ludzkich we współczesnej wizji kapitału społecznego. „Edukacja Dorosłych” 2011, nr 1, s. 43-52* (postulat ponownego odczytania założeń koncepcji sił ludzkich, wprowadzonych min. przez H. Radlińską w latach 30 XX wieku, w realiach współczesności jako szansa na spojrzenie na życie szkoły i życie społeczne z perspektywy humanistycznej koncepcji człowieka, ukierunkowanej na holistyczny obraz jego aktywności; dbałość nauczycieli o odnowę środowiska edukacyjnego w szkołach oraz rewitalizację życia społecznego w wymiarze jednostkowym i społecznym; powiązanie kapitału społecznego z edukacją).
3. *Uczenie się jako priorytet edukacyjny?* [w:] *Edukacja jako całożyciowe doświadczenie*, red. J. Piekarski, L. Tomaszewska, A. Głowała, Płock 2012, s. 103-112 (ukazanie uczenia się jako priorytetu edukacyjnego, podkreślenie procesualnego charakteru uczenia się, uczenie się w organizacji i poprzez organizację).
4. *Teoretyczne i praktyczne obszary zespołowego uczenia się nauczycieli* [w:] *Edukacja w kreowaniu współczesnej rzeczywistości. Możliwości i ograniczenia*, red. E. Jaszczyszyn, J. Szada-Borzyszkowska, Siedlce 2013, s. 117-128 (analiza zjawiska uczenia się nauczycieli w kulturze organizacyjnej szkoły, ukazanie wzajemnego uczenia się nauczycieli jako procesu, którego podstawą jest współpraca w zespołach nauczycielskich).
5. *Współdziałanie czy rywalizacja? – o sztuce budowania kapitału społecznego nauczycieli* [w:] *Edukacja a kapitał społeczny. Oczekiwania, realizacje, efekty*, red. A. Rogalska-

Marasińska, L. Janiszewska, Łódź 2013, s. 136-144 (krytyczna refleksja nad jakością i mechanizmami tworzenia kapitału społecznego nauczycieli w warunkach szkolnej rzeczywistości; przyjęcie jako punktu rozważań teorii więzi społecznej).

6. *Wymiary potencjału społecznego nauczycieli. Komunikat z badań [w:] Edukacja i społeczeństwo obywatelskie – perspektywa interdyscyplinarna*, red. M. Kamińska, L. Tomaszewska, Płock 2013, s. 179-201 (raport z badań własnych poświęconych problematyce potencjału społecznego nauczycieli – badania przeprowadzone w roku 2011 na grupie 307 nauczycieli; opisanie pojęcia potencjału społecznego nauczycieli oraz powiązanie pojęcia potencjału społecznego z koncepcją kapitału społecznego; omówienie wyników dot. poziomu badanego potencjału oraz analiza związku między zmiennymi).
7. *O zaufaniu i wiarygodności – z badań nad kapitałem społecznym nauczycieli [w:] Demokracja i edukacja. Dylematy, diagnozy, doświadczenia*, red. K. Gawlicz, P. Rudnicki, M. Starnawski, T. Tokarz, Wrocław 2014, s. 182-196 (dalsze wyniki związane z raportem z badań własnych poświęconych problematyce potencjału społecznego w kontekście problematyki uczestnictwa i współdziałania; ukazanie związku między poziomem uczestnictwem i współdziałaniem nauczycieli. a poziomem ich zaufania i wiarygodności).
8. *Sieci uczących się i współpracujących nauczycieli jako model doskonalenia zawodowego osób dorosłych. „Journal of Modern Science” 2014, nr 3/22, s. 185-189* (przybliżenie modelu doskonalenia zawodowego nauczycieli, u którego podstaw leży tworzenie sieci współpracy i samokształcenia, uwypuklenie wagi powiązania kategorii współpracy i uczenia się oraz krytyczne wnioski pod kątem wdrażania tego modelu w życie oświatowe).
9. *Współpraca nauczycieli w świetle raportów z ewaluacji wewnętrznej szkół [w:] Nowe wyzwania dla Europy XXI wieku w dziedzinie zarządzania i edukacji*, (red.) M. Sitek, T. Graca, Józefów 2015, s. 387-399 (raport z badań własnych – jakościowych z wykorzystaniem analizy danych zastanych. W badaniach analizowano zjawisko współpracy zespołowej opisane w raportach z ewaluacji wewnętrznej szkół).

Na projekt habilitacyjny dr Małgorzaty Kamińskiej składa się także, obok ocenianej wyżej monografii oraz artykułów i rozdziałów w pracach zwartych, jak wcześniej zaznaczyłam, współredakcja pracy zatytułowanej: *Demokratyczne ścieżki edukacji*, (Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2010; monografia opracowana

wspólnie z Lilianą Tomaszewską). Jest to interesujący poznawczo tom tekstów, poświęcony pedagogicznej i filozoficznej refleksji nad ideą demokratyzacji życia społecznego oraz rolą edukacji w rozwijaniu kompetencji obywatelskich i podstawowych wartości demokratycznych. Pozytywnie oceniam starania redaktorów naukowych, w tym Habilitantki, zmierzające do nadania pracy spójnej i logicznej struktury oraz do łączenia teorii z praktyką. Warto zauważyć, że książka ta powstała na bazie Sympozjum Naukowego „Demokratyczne ścieżki edukacji. Demokracja w teorii i praktyce” zorganizowanego przez Habilitantkę w 2010 roku.

Konkludując, pragnę podkreślić, że przedstawiony przez dr Małgorzatę Kamińską cykl publikacji „Potencjał współpracy i uczenia się w środowisku zawodowym nauczycieli w perspektywie społeczno-kulturowej” jako podstawowe osiągnięcie naukowe stanowi oryginalne osiągnięcie Habilitantki. Zaprezentowała się Ona jako dojrzała badaczka potrafiąca dostrzegać ważne problemy o charakterze edukacyjnym i społecznym oraz skutecznie poszukiwać na nie odpowiedzi. W rezultacie mamy do czynienia ze zbiorem publikacji, w których Habilitantka, wychodząc od analiz teoretycznych, przedstawia wyniki badań własnych, kompetentnie je omawia i wyprowadza wnioski przydatne dla praktyki edukacyjnej, zwłaszcza praktyki dziejącej się w szkole.

Analiza literatury przedmiotu dowodzi, że na temat kultury szkoły, czy szkoły jako organizacji uczącej się i współpracy nauczycieli ukazało się sporo publikacji na świecie, niemniej jednak w Polsce literatura naukowa z tego zakresu jest wciąż uboga, a istniejące badania i studia zdecydowanie wymagają znacznego pogłębienia i nowych impulsów. Stąd też, należy docenić fakt, że Habilitantka podejmuje w swoich pracach temat, który wręcz domaga się pogłębionych eksploracji naukowych. Podchodzi krytycznie do tego tematu, a jej badania dzięki walorom poznawczym przyczyniają się do poszerzenia wiedzy pedagogicznej. Osadza zjawisko uczenia się nauczycieli w kulturze organizacyjnej szkoły, kładąc nacisk na współpracę i uczenie się nauczycieli. Uczenie to jest traktowane jako proces, którego podstawą jest współpraca nauczycieli w zespołach. Habilitantka w umiejętny sposób potrafi wykorzystać istniejące propozycje teoretyczne na potrzeby swoich badań, co widać chociażby na przykładzie zastosowania Modelu Kultury Szkoły za L. T. Schoen i Ch. Teddlim, czy wykorzystania koncepcji kultury organizacyjnej w propozycji Cz. Sikorskiego na potrzeby badań własnych, a także koncepcji sił ludzkich, jak pokazują publikacje wpisujące się w omawiany cykl publikacji.

Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, że recenzowany cykl publikacji „Potencjał współpracy i uczenia się w środowisku zawodowym nauczycieli w perspektywie społeczno-kulturowej” stanowi tylko fragment dorobku naukowego dr Małgorzaty Kamińskiej. Dorobek

ten jest znacznie bogatszy, jeżeli wziąć pod uwagę prace nie wchodzące w skład głównego osiągnięcia naukowego (całość dorobku charakteryzują: liczba cytowań według bazy Google Scholar – 11 i Indeks Hirscha według tej bazy – 2).

Integralną częścią dorobku naukowego są pozostałe publikacje naukowe Habilitantki, które, jak sama pokazuje, koncentrują się wokół czterech obszarów tematycznych:

- zmiana w edukacji,
- przemiany roli społeczno-zawodowej nauczyciela,
- kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli,
- kultura szkoły jako środowiska społeczno-wychowawczego i środowiska uczenia się (zob. Autoreferat, s. 17; Wykaz publikacji – Załącznik nr 2).

Dr Małgorzata Kamińska bierze aktywny udział w prezentowaniu wyników analiz teoretycznych i badań empirycznych na 55 konferencjach naukowych, w tym 5 konferencjach zagranicznych, 14 konferencjach międzynarodowych zorganizowanych w Polsce oraz 36 konferencjach ogólnopolskich. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Habilitantka współprowadziła sesje tematyczne na 4 konferencjach ogólnopolskich i 5 międzynarodowych. Brała udział w pracach 4 komitetów naukowych konferencji (w tym 3 międzynarodowych) oraz w organizacji 5 konferencji naukowych, w tym 2 zagranicznych oraz 2 międzynarodowych organizowanych w Polsce i 1 ogólnopolskiej. Habilitantka pełniła funkcje przewodniczącej komitetów organizacyjnych organizowanych przez siebie 3 sympozjów przez wspólnym hasłem „Demokratyczne ścieżki edukacji”, z których 2 miały charakter międzynarodowy.

O uznaniu kompetencji dr Małgorzaty Kamińskiej świadczą powołania Jej do pracy w charakterze eksperta w projektach realizowanych w ramach EFS PO KL przez podmioty realizujące zadania publiczne.

Dr Małgorzata Kamińska jest członkiem komitetów redakcyjnych i rad naukowych czasopism. Jest zastępcą redaktora naczelnego czasopisma „Edukacja Otwarta”, redaktorem tematycznym czasopisma: „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” oraz „Zeszytów Nauk Pedagogicznych” Wyższej Szkoły Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku. Jest członkiem międzynarodowych rad redakcyjnych takich czasopism, jak: „The Modern Higher Education Review” oraz „Oświatologia”.

Habilitantka przygotowała szereg recenzji materiałów zgłoszonych do publikacji w czasopismach krajowych. Pełniła także rolę recenzenta w odniesieniu do publikacji naukowych – przygotowała 2 recenzje wydawnicze monografii naukowych.

Habilitantka wykaz swoich osiągnięć dydaktycznych oraz osiągnięć w zakresie popularyzacji nauki prezentuje szczegółowo w Załączniku nr 2 (s. 21-22). Na uwagę zasługują Jej osiągnięcia w opiece naukowej nad pracami licencjackimi. Dr Małgorzata Kamińska otrzymała trzykrotnie (w roku 2006, 2007 oraz 2010) wyróżnienia z rąk Rektora Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku za osiągnięcia dydaktyczne – za opiekę merytoryczną nad pracami licencjackimi, które uzyskały I miejsce w konkursie na najlepszą pracę licencjacką w PWSZ w Płocku na kierunku pedagogika. Jest opiekunem naukowym pracy licencjackiej, która wygrała w IV edycji Konkursu „Dyplom dla Płocka” – była to najlepsza praca licencjacka związana z Płockiem w roku akad. 2008/2009. Jako promotor tej pracy uzyskała wyróżnienie Prezydenta Płocka. Habilitantka ma bardzo poważny dorobek w zakresie opieki naukowej nad studentami – była promotorem w sumie 287 prac licencjackich i 114 prac magisterskich (zob. Załącznik nr 2, s. 23). Nie ma natomiast doświadczeń w zakresie opieki naukowej nad doktorantami w charakterze opiekuna naukowego lub promotora pomocniczego.

Habilitantka stara się w swojej pracy położyć nacisk na promowanie dobrych praktyk edukacyjnych i upowszechnianie wiedzy wśród nauczycieli, dyrektorów szkół, pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych, pracowników Urzędu Pracy oraz słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku poprzez wygłaszanie wykładów, prelekcji, debat i konferencji oraz organizację warsztatów. Jej zaangażowanie w popularyzację nauki zaowocowało szeregiem ciekawych inicjatyw i publikacji, o czym świadczy ich wykaz (zob. Załącznik nr 2, s. 22).

Dr Małgorzata Kamińska jest aktywnym członkiem krajowych i międzynarodowych organizacji i towarzystw naukowych – jest członkiem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego (Oddział w Płocku – członek Zarządu Oddziału), Towarzystwa Naukowego Płockiego (Przewodnicząca Sekcji Pedagogicznej) oraz Ukraińskiej Akademii Akmeologii. Do osiągnięć dr Małgorzaty Kamińskiej z pogranicza dydaktyki i popularyzacji nauki należy zaliczyć zorganizowane przez nią spotkania naukowe dotyczące edukacji muzycznej, edukacji patriotycznej oraz dylematów nauczycieli w kształceniu i wychowaniu uczniów z „pokolenia Z” w ramach Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Za swoją działalność naukową oraz dydaktyczną i organizacyjną dr Małgorzata Kamińska została wyróżniona, między innymi, nagrodami Rektora Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku oraz Prezydenta Płocka. Habilitantka została odznaczona Medalem Komisji Edukacji Narodowej za zasługi dla oświaty i wychowania w roku 2003, oraz Brązowym Krzyżem Zasługi w roku 2008.

Konkluzja

Dorobek naukowy dr Małgorzaty Kamińskiej ma zróżnicowany charakter. Ważną rolę odgrywają w nim prace o charakterze badawczym. Dzięki badaniom opartym na właściwej podbudowie teoretycznej, ma on nie tylko znaczenie dla rozwoju teorii pedagogiki, ale też dla praktyki obejmującej działania skierowane do nauczycieli. Szczególnie interesujące i oryginalne są wyniki badań diagnostycznych opisujących w sposób wielowymiarowy współpracę i uczenie się nauczycieli w kulturze organizacyjnej szkoły – stanowią one znaczący wkład w rozwój pedagogiki.

Biorąc pod uwagę całokształt dorobku naukowego dr Małgorzaty Kamińskiej, a także Jej osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne, rozpatrywane w kontekście kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r.), uważam, że spełnia Ona wymagania zawarte w Ustawie z dnia 14 marca (z późniejszymi zmianami) o *stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. 2003 nr 65 poz. 595), a także w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz.U. 2018 poz. 1668). W tej sytuacji kieruję wniosek do Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego o nadanie dr Małgorzacie Kamińskiej stopnia naukowego doktora habilitowanego nauk społecznych w dyscyplinie *pedagogika*.

Joanna Madzińska-Niechaj